

POROTILAMATKAILUYRITYSTEN TURVALLISUUSOPAS

Aila Kumentola

Miksi turvallisuus?

ILMAN TURVALLISUUTTA EI LAATUKAAN TOTEUDU

Turvallisuus on laadun ohella avaintekijä varsinkin niissä matkailun ohjelmapalveluyrityksissä, jotka tekevät eri vuodenaikoina ohjelmia luonnossa. Tämä koskee myös porotilamatkailuyrittäjiä. Erityisesti tulee ottaa huomioon pitkät välimatkat ja haastavat luonnonolosuhteet. Myös nopeasti vaihtelevat säät ovat matkailun riskitekijöitä.

Porotilamatkailuyritysten asiakkaista valtaosa on eri puolilta maailmaa tulevia ulkomaalaisia, jolle pohjoisen olo on vieraita. Pohjoisen arktinen luonto on kaunis, mutta kun on kylmä ja tapahtuu onnettomuus, tulee esiin luonnon julmuus. Avun saanti voi kestää useita tunteja. Matkailijat eivät tunne pohjoisia oloja ja he ovat varsin usein varustautuneet huonosti kylmiin olosuhteisiin. On myös asiakkaita, jotka eivät yrittäjän vakuutteluista huolimatta ymmärrä, kuinka tärkeä on esimerkiksi lämmin vaate. Osa jopa yrittäjän vakuutteluista huolimatta kieltäytyy panemasta lakkia päähän ja vantuuta käsiin, vaikka pakkasta olisi reilustikin.

Poronhoitoalueen pelastusviranomaiset näkevät matkailuelinkeinon tärkeänä. Laatu ja turvallisuus ovat kaikkien yhteinen asia. Elinkeinoharjoittajien, viranomaisten ja kuntien yhteistyön tulee olla saumaton. Hyvänä esimerkkinä yhteistyöstä on yhdes-

Tositilanteessa tämä potilas olisi kuollut ennen avun saapumista paikalle.

sä laadittu pelastuskartta, jota safarifirmat käyttävät. Tärkeitä asioita ovat yrityksen vastuu ja alihankintaketjujen turvallisuus sekä sopimusturvallisuus. Laadun ja turvallisuuden tulee olla jokapäiväisiä ruutiineja.

Vahva turvallisuuskulttuuri suojaa sekä asiakkaita että työntekijöitä. Turvallisuuteen on syytä panostaa vähintään yhtä paljon kuin markkinointiin ja mainontaan, sillä turvalliset tuotteet ja palvelut takaavat yritystoiminnan jatkumisen. Turvallisten toimintamallien ohella tiedottamisen ja yhteydenottojen viranomaisiin tulee toimia, jos jotain sattuu - ja mielellään jo ennen kuin sattuu.

Hyvä turvallisuuskulttuuri ja omavalvonta ovat merkittäviä tekijöitä yrityksessä. Niiden kehittäminen on tärkeä asia kaikissa yrityksissä koosta riippumatta. Jokaisen porotilamatkailuyrittäjän on tärkeä tiedostaa, että viranomaisiin suoraan yhteyttä ottamalla saa tietoa, mikä lainsäädäntö koskee mitään toimintaa, esim. poroa ei tunneta lainsäädännössä ajoneuvona. Poromatkailua koskeva laki on tuoteturvallisuuslaki ja siihen liittyvät määräykset. Pelastuslaki (pelastussuunnitelmat, turvallisuusselvitykset) tulee tuntea ja yrityksen riskit tu-

lee kartoittaa. Tämä koskee sekä yrittäjää että koko henkilöstöä. Uudet työntekijät tulee perehdyttää turvallisuusasioihin. Turvallisuutta tulee valvoa ja onnettomuuksia varten tulee harjoitella. Yrittäjillä on suuri vastuu.

Liikkumisen turvallisuus on keskeinen asia matkailussa. Reittien on oltava tunnettuja ja oppaan tulee olla mukana safarilla. Reitit on kartoitettava ja niihin tulee tutustua etukäteen. Porot ja koirat eivät saa tällä hetkellä mennä kelkkareiteille, mutta tulevaisuudessa myös urat tulevat tieliikennelain piiriin. Reittien kaavoittamiseen ja suunnitteluun tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota. Ennakkotiedon jakaminen matkailijoille vähentää liikenteessä tapahtuvia onnettomuuksia.

Eläinsuojelu ja eläinten terveys ovat merkittäviä tekijöitä, kun eläimiä käytetään matkailupalveluissa. Keskeiset poroihin liittyvät asiat ovat säännökset ja ohjeet eläinten kuljettamisesta, tarhauksesta, taudeista sekä niiden torjumisesta.

Häiriöttömyys toiminnassa ja tuotannossa pitää sisällään mm. seuraavia tekijöitä:

Valmiuskouluttaja Pekka Koivukangas:

"Mitä onnettomuustilanteessa ovat välitön toiminta ja sen johtaminen, toiminnan "marssijärjestys" onnettomuuspaikalla sekä tiedottamisvastuu eri toimijoiden osalta. Onnettomuus on aina yllätys - vai onko? Äärimmäisen tärkeää on, että onnettomuustilanteessa joku ottaa tilanteen johtaakseen siihen asti, kunnes pelastushenkilökunta tulee paikalle. Kuka on yrityksen edustaja ja onko johtamisesta sovittu, jos jotain sattuu? Ellei asiaa ole etukäteen sovittu, kokenein ottaa tilannejohtamisen haltuunsa (aina on vain YKSI johtaja). Lisäonnettomuuksien estäminen on tärkeää. Esimerkiksi porot tulee ottaa kiinni, jos ne eivät ole karanneet. Muista! Jos jotain sattuu, ole rauhallinen! Tilanearvio tulee tehdä: missä vaiheessa soitetään 112, mahdollisten loukkaantuneiden määrä ja arviointi heidän tilastaan. Anna 112:lle sellainen numero, josta sinut tavoittaa – älä soita muualle, vaan pidä puhelin valmiina 112:n takaisinsoittoa varten. Soita ensin 112 ja sitten vasta "isännälle". Selvitä, onko paikka tiedossa ja mistä pelastajat ohjataan onnettomuuspaikalle – kartta. Erittäin tärkeää on harjoittelu oikeissa olosuhteissa ja niillä välineillä, jotka yrittäjillä on todellisuudessaakin käytössään. Kaikki onnettomuudet ja "läheltä piti" -tilanteet tulee kirjata."

Vastaava sairaanhoitaja Vesa Kauppinen:
"Lääkinnällinen ensihoito onnettomuuspaikalla on tärkeä. Yrittäjien on hyvä varautua siihen, että erilaiset asiakkaiden saamat sairauskohtaukset ovat yleisempiä kuin onnettomuudet. Ensiapuvalmiuksien on oltava kunnossa myös tällaisia tilanteita varten."

työturvallisuus, ympäristön turvallisuus, pelastustoiminta, valmiussuunnittelu, tietoturvallisuus, henkiloturvallisuus, kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus, ulkomaan toimintojen turvallisuus ja rikosturvallisuus.

Pelastusviranomaiset muistuttavat, että tiedottaminen onnettomuustilanteessa on tärkeää ja viestin tulee olla oikea.

Ongelmana on se, että tekniikka mahdollistaa kaikille tiedon välittämisen ja sitä myötä kasvaa myös väärä ja sensaatiohakuinen tiedon välitys. Jos esim. porotilamatkailussa tapahtuu paha onnettomuus, saamme koko kansainvälisen lehdistön kiinnostuksen todella nopeasti.

Vaikutuksia voi vain

arvailla. Kriisiviestintä on oma osa-alueensa, joka vaatii koulutusta. Tiedon oikeellisuus ja asiallisuus (mieluummin etupainotteisesti) ovat tärkeitä.

Turvallisuusjohtaminen lähtee yrittäjästä/johtajasta. Turvallisuus on asennekysymys, kuten laatukin. Yrittäjä on vastuussa turvallisuudesta ja hän näyttää mallia myös koko henkilökunnalle. Vastuu tulee kantaa joka tilanteessa ja kaikissa toimintapaikoissa (sisätiloissa ja maastossa). Kaikki yksityiskohdat tulee suunnitella huolellisesti etukäteen sekä kartoittaa riskitekijöitä ja varautua niihin.

Tärkeää on ottaa huomioon porotilamatkailuun liittyvät yhtei-

set erityistekijät ja -riskit. On syytä tiedostaa se, että poro on tärkeä yhteistyökumppani, mutta se ei ajattele - ihminen tekee päätökset ja toimenpiteet. On hyvä selvittää poroon liittyvät erityiset turvallisuusriskit.

Ohjeita yrityksille

Pidä kirjaa turvallisuuskoulutuksesta:

- kuka, koska, mitä henkilöittäin, eli kirjataan ylös yrityksen toiminnan ja tarpeiden mukaan: jokaisella on voimassa oleva turvallisuuspassi, EA-koulutus, hygieniapassi, työntekijöiden terveydentila jne
- välineiden huolto ja kunnossapito, niiden tarkistukset, kirjanpito
- poron turvallisuus, terveys ja hyvinvointi
- porojen varusteet, muut safarilla tarvittavat varusteet ja niiden huolto
- siltä varalta, että jotain sattuu, on syytä olla kriisiviestintäsuunnitelma (koulutus)
- ”kirjanpito” korjaustoimenpiteistä

Poroja ei yleensä oteta huomioon turvallisuuden osatekijöinä. Porotilamatkailussa ihminen ja poro sekä niiden välinen kommunikointi, porojen kaikkalainen hyvinvointi ja terveys sekä asialliset varusteet ovat tärkeä osa kokonaisturvallisuutta. Poro on yksi porotilamatkailuyrityksen suojattava arvo, jo liiketaloudellisestikin.

Komisario Veijo Anunti Perä-Pohjolan poliisi: ”Välimatkat ovat yksi merkittävä tekijä, kun puhutaan poronhoitoalueen turvallisuudesta yleensäkin. On syytä tiedostaa se tosiasia, että avun saaminen onnettomuuspaikalle voi kestää useita tunteja.”

Matkailukeskuksissa haasteellinen sesonki on joulun aika, koska silloin asiakkailla on mukanaan paljon lapsia, jolloin turvallisuuden merkitys korostuu ja on todella tärkeä. Joulun aikana on työntekijöiden joukossa on myös paljon kausityöntekijöitä, jotka pitäisi ohjeistaa erityisen hyvin, sillä kaikki eivät välttämättä ole paikallisia eivätkä tunne olosuhteita ja toimintatapoja. Kirjallisia ohjeita tarvitaan eri kieliversioina, mutta ne eivät saa olla liian ”käskyttäviä”, vaan myönteisesti opastavia.

Poroajeluun tulee tehdä selkeät kirjalliset ohjeet, jotka käännetään tärkeimmille kielille. Ohje annetaan esim. oppaille, joiden edellytetään lukevan ohjeet asiakkaille.

PERUSKÄSITTEITÄ

- Vaara: Tekijä tai olosuhde, joka voi saada aikaan fyysisesti, psyykkisesti tai taloudellisesti haitallisen tapahtuman.
- Riski: Vaarallisen tapahtuman todennäköisyys ja seurausten vakavuus.
- Turvallisuus: Toiminta on turvallista jos siihen sisältyvät riskit ovat hyväksyttäviä. Turvallisuudella tarkoitetaan kokonaisvaltaista fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta siten, ettei kenellekään aiheudu loukkaantumista tai vammautumista eikä kenenkään psyykkistä tasapainoa horjuteta tarpeettomasti.
- Turvallisuusasiakirja: Toiminnanharjoittajan laatima kirjallinen asiakirja, jossa on määritelty ohjelmapalvelun toimintaan ja turvallisuuteen liittyviä asioita kuten henkilöstön tehtäväjako, riskien arviointi, turvallisuussuunnitelma sekä avunhälyttämisjärjestelyt.
- Turvallisuussuunnitelma: Toiminnanharjoittajan laatimat ohjeet yksittäisten toimintojen ja suorituspaiikkojen turvalliseen toimintaan
- Pelastussuunnitelma: Pelastuslainsäädännön edellyttämä pelastussuunnitelma.

VAARA

On tunnettava omasta toiminnasta aiheutuvat sisäiset riskit ja omasta toiminnasta riippumattomat riskit. Ne ovat usein tiedossa olevia, mutta osa todennäköisesti tiedostamattomia. Tarvitaan ulkopuolista asiantuntija-apua vaarakohteiden ja -tilanteiden luettelointiin. Vahingon todennäköisyyttä ja vakavuutta voidaan laskea erilaisilla laskentamalleilla.

Hyvässä turvallisuuskulttuurissa henkilöstö tietää ja ymmärtää vastuunsa. Vaaratilanteita ehkäistään kouluttamalla ja perehdyttämällä heidät ja luomalla säännöt. Myös laiminlyönteihin puututaan,

RISKI

Jokaisen yrittäjän tulee tehdä yrityksensä riskikartoitus, jota myös päivitetään tarpeen mukaan. Sen tulee olla koko henkilökunnan tiedossa. Riskejä vähätellään vahvalla uskolla: juuri minulle ei voi tapahtua mitään! Varautumisen merkitys ymmärretään vasta tapahtuneen vahingon, kuten esim. tulipalon, liikenneonnettomuuden, vesivahingon tai muun ei toivotun tapahtuman jälkeen.

”Learning by Shock” -esimerkkejä: Jokela, Kauhajoki, Konginkangas, Myyrmanni, Virtain vanhainkoti, Göteborgin disko, Maaningan vanhusten palvelutalo, Estonia tai Tornion koiravaljakkoturma.

Miten riskejä opitaan ottamaan?

- Haitalliset seuraukset harvinaisia – ei mahdollisuutta oppia, ei rangaistuksia!
- Hyödyt usein välittömiä – palkitsevaa!
- Onnistuminen läheltä piti -tilanteissa lisää uskoa omiin taitoihin ja kykyyn, seurauksena yhä vaativampien tehtävien etsiminen - ja yhä suuremmat riskit!
- Riskejä otetaan sääntöjä rikkomalla, kun ei ymmärretä sääntöjen merkitystä
- Riskitilanteet voivat jäädä huomaamatta: mitään ei sattunut - siis vaaraa ei ollut!
- Yleisesti seurauksia ei ymmärretä tai niitä aliarvioidaan.
- Jäljitellään muiden vääriä toimintoja.

Riskiä totutaan, ei enää pidetä riskinä.

TURVALLISUUS

Hyvä turvallisuuskulttuuri tarkoittaa johdon ja henkilökunnan yhteistä tahtotilaa, sitoutumista kaikilla tasoilla. Yhteinen halu estää kaikki onnettomuudet ennakolta. Tämä vaatii hyvää organisointia, laadunvarmennusta ja jatkuvaa koulutusta. Turvallisuus on arvo, jonka on näytävä arkipäivän työssä, hankinnoissa ja koulutuksessa.

1. Turvallisuusjohtamisen on oltava yrityksessä kunnossa, muutoin ei synny turvallisuutta ja turvallisuusasennetta.
2. Häiriöttömyys toiminnassa ja tuotannossa
  - työturvallisuus ja ympäristön turvallisuus
  - pelastustoiminta ja valmiussuunnittelu
  - tietoturvallisuus ja henkilöturvallisuus
  - kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus
  - ulkomaan toimintojen turvallisuus
  - rikosturvallisuus
3. Henkilöt
  - yrityksen imago
  - ympäristö
  - omaisuus
  - tiedot
  - yrittäjä(perhe), työntekijät, asiakkaat

Turvallisuus on usein subjektiivista. Harhaisessa turvallisuudessa varaudutaan riittämättömästi, kun puolestaan harhaisessa turvattomuudessa mennään ylimitoitettuihin, liiketoimintaa haittaaviin turvatoimiin.

Objektiivinen turvallisuustaso on se mihin pyritään: riskit ovat hallinnassa, tapahtuvat onnettomuudet siedettävissä tai torjuttavissa. Turvallisuus nähdään osana luonnollista liiketoimintaa!

Yritysten turvallisuussuunnitelmiin liittyy ongelmia. Riskien arviointi on vaatimatonta. Suunnitelmat on tehty viranomaisille, eikä henkilökunta tunne turvallisuussuunnitelmien sisältöä. Toimijoiden välinen yhteistyö puuttuu. Kun asenne on väärä ja yhteinen tavoite puuttuu, laatu ja turvallisuus kärsivät.

Turvallisuudesta vastaavat määrätyt henkilöt ja heidän vastuunsa määrää aina ylin johto oman toimivaltansa puitteissa. Näitä ovat: turvallisuuspäällikkö ja varahenkilö, sammutus-, pelastus- ja ensiaputaitoiset henkilöt, väestönsuojan hoitaja ja varahenkilö

Lakisäteiset suunnitelmat toimivat myös yrityksen riskikartoituksena, joten niiden täytyy olla kunnossa. Samoin henkilökunnan koulutus on linkitettävä osaksi suunnitelmia. Harjoituksella voidaan testata varautumista käytän-

nössä, mutta harjoitella kannattaa vasta, kun edelliset toimenpiteet on tehty.

Henkilöstölle on annettava riittävä perehdyttämiskoulutus, jotta he tuntevat vaaratekijät ja osaavat toimia onnettomuustilanteessa. Henkilöstön tulee osata hälyttää apua ja antaa ensiapua. Koulutus on suunniteltava etukäteen ja siinä on huomioitava uudet ja tilapäiset työntekijät. Koulutusta on annettava säännöllisesti taitojen ylläpitämiseksi.

Turvallisuuskoulutus on oleellinen osa turvallisuusjohtamista ja se on suunniteltava organisaation tarpeiden mukaan. Mietittävä onko kohteena koko

"Ihminen ja riskit - miksi ihminen ottaa turhia riskejä?" Helsingin Pelastuskoulun rehtori Matti Waitinen

henkilöstö vai ainoastaan vakinaiset. Koulutuksessa on otettava huomioon erityistä vaaraa sisältävät työt (esim. tuli- ja sähkötyöt) rajataan vain erityisen pätevyyden omaaville henkilöille.

Turvallisuuskoulutus sisältää mm. pelastustoimintaa ja ensiapua maastossa, turvallisuusaineiston, toimintaohjeet onnettomuuden varalle, hallinnollisten ongelmien tarkastelua, merkittävimpien puutteiden läpikäyntiä, yhteistyötä pelastusviranomaisten ja terveystarkastajien välillä sekä yrityksen turvallisuussuunnitelmiin liittyvien ongelmien havainnointia.

Organisaation turvallisuuskoulutus voidaan toteuttaa perehdyttämisen ja työnopastuksen yhteydessä, turvallisuuskursseilla, osana muuta koulutusta, toiminnan kehittämisen oppimisprosesseina tai itseopiskeluna. Koulutuksessa määritetään turvalliset työ- ja toimintatavat sekä laaditaan tarvittavat ohjeet. On huomattava, että koulutus ei yksin riitä, vaan on varmistettava, että turvallisia käytäntöjä todella sovelletaan työssä. Tässä toimii apuna omavalvonta.

Käytännön tekoja ja toimia peilataan parhaiten arjessa turvallisuuden kautta, mutta se edellyttää vaivanäköä. Kannattaa miettiä onko kyseessä ns. silmän palvonta? Laitetaanko paikat kuntoon ennen palotarkastusta eli pidetään turvallisuutta yllä palotarkastajia varten.

Kaikki tekevät turvallisuustyötä. Jokainen työntekijä toimii riskien tunnistajana ja on velvollinen puuttumaan havaittuun epäkohtaan tai vaaratekijään. Turvallisuusajattelun on tultava osaksi arkityötä ja se on nähtävä kiinteänä osana oman työn laatua.

Läheltä piti -tilanteet on huomioitava, samoin kuin havaitessasi työssäsi riskin tai vaaratilanteen. Puutu niihin välittömästi ja ilmoita niistä, jotta opitaan ja vältetään vakavimmat tapaukset. Havaitessasi vaaran, poista se ja ilmoita esimiehellesi.

Asiakkaat pitävät itsestään selvänä, että toiminnan harjoittajan ”tuote” on turvallinen ja henkilökunta huolehtii heistä joka tilanteessa. Tässä toteutuu palveluntuottajan tuotevastuu. Henkilökunta kantaa vastuun kohteen turvallisuudesta kaikissa tilanteissa. ”Osaamaton” työntekijä on turvallisuusriski. Henkilökunnan riskitietous tuo lisää turvallisuutta työpaikoille.

Koillismaan palopäällikkö Heikki Levon: ”Tilastotietoihin perustuen meillä suomalaisilla on vielä paljon parannettavaa ja kehitettävää turvallisuusasioissa. Toiminta on turvallista, jos siihen sisältyvät riskit ovat hyväksyttävissä. Turvallisuudella tarkoitetaan kokonaisvaltaista fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta niin, ettei kenellekään aiheudu loukkaantumista tai vammautumista eikä horjuteta tarpeettomasti kenenkään psyykkistä tasapainoa.”

PELASTUSSUUNNITELMA

Pelastussuunnitelman laatiminen on lakisääteinen. Se antaa ohjeita henkilöiden ja omaisuuden suojaamiseen vaaratilanteissa sekä ohjeet omatoimiseen pelastustoimintaan. Suunnitelma painottuu normaaliajan turvallisuuteen, sisältäen suuronnettomuudet ja poikkeusolot.

Pelastussuunnitelma sisältää mm. arvion siitä, mitä toimintaympäristössä voi sattua. Kuinka vahinkoja voidaan välttää tai seurauksia lieventää sekä miten toimitaan onnettomuuden sattuessa (ensitoimenpiteet onnettomuudessa, ensiapu)?

Pelastussuunnitelmassa arvioidaan mm. vaaratilanteita ja toimenpiteitä niiden ehkäisemiseksi.

Pelastussuunnitelma tai sen yhteenveto on toimitettava alueen pelastusviranomaiselle tämän antamien ohjeiden mukaisesti.

Onnettomuuksien ehkäisyyn luetaan onnettomuuksien yleinen ehkäisy ja siihen liittyvä viranomaisten yhteistyö, rakennusten turvallinen käyttö, viranomaisvalvonta, valistus ja neuvonta, tulen sekä palovaarallisten aineiden ja laitteiden huolellinen käsittely.

On tärkeää laatia pelastussuunnitelma, jotta turvallisuustoiminnan hallinta ja ylläpito helpottuvat, vastuukysymykset selkiytyvät, pelastustoiminnan johtaminen selkeytyy ja tiedottaminen on koordinoitua. Pelastussuunnitelma korostaa ennaltaehkäi-

syä, jolloin toiminnan tehokkuus, laatu ja luotettavuus paranevat.

TURVALLISUUS POROTILAMATKAILUYRITYKSISSÄ

Porotilamatkailuyrittäjillä tulee olla yhteiset turvallisuuden pelisäännöt, joita kaikki noudattavat.

Turvallisuusasiat on pidettävä ajan tasalla ja jokainen yrityksessä työskentelevä täytyy kouluttaa niihin. Turvallisuuskulttuuri pitää saada perille yrittäjille, jolloin he myös sisäistävät asian ja sen merkityksen koko yrityksen toiminnassa.

Tuoteturvallisuuslaki koskee myös poroja (terveystarkastajan vastuulla). Koulutusta tarvitaan kuitenkin lisää. Jos vahinko sattuu, asia on hoidettava kunnolla. Kyselyitä tulee siitä, onko tuote varmasti turvallinen. Asiakkaiden ohjeistaminen on äärimmäisen tärkeää, ja tämä koskee myös poro- ja koiravaljakkoajeluja.

Porotilamatkailuyritysten turvallisuuteen liittyviä puutteita ja kipupisteitä ovat mm. isojen asiakasryhmien ohjeistus ja toiminta, luonnonolosuhteet (avun saanti), reittien suunnittelu, teiden ylitys ja liikennejärjestelyt kohteessa, varautuminen oppaan sairaskohtaukseen, porotilamatkailun imago, porojen ja kaluston turvallisuus, tulen käsittely, informointi, yleinen puhtaus ja siisteys sekä palveluiden valvonta.

Turvallisuuskulttuuri nähdään yhtenä tekijänä, johon tulee panostaa. Yrityksen jokaisella toimijalla tulee olla riittävä ammattitaito omissa tehtävissään. **Yhteiset pelisäännöt, joita jokainen yrityksessä työskentelevä noudattaa, tulee olla jokaisessa yrityksessä kirjallisena.**

Turvallisuutta yrityksen käytäntöihin saadaan esim. harjoittelemalla maastossa, jolloin voidaan valmistautua tositalanteisiin. Yleensä tuttu tilanne voi olla se vaarallisin: onnettomuuksia ei ole vielä sattunut, mutta todennäköisyys kasvaa.

Porotilamatkailuyrittäjät ovat tämän kaltaisessa turvallisuuskoulutuksessa uranuurtajia. Saatu tietotaito tulee saada kaikille ohjelmapalveluyrityksille, jotka toimivat luonnossa!

Sopimusasioiden ongelmallisuus voi muodostua turvallisuusriskiksi. Yksi ratkaisu sopimusasioi-

Ylikonstaapeli Reijo Köngäs: ”Yksikään matkailija ei halua tulla Lappiin ja lähteä kotiin jalka paketissa. Jos vahinko sattuu, on viranomaisten velvollisuutena tutkia kaikki onnettomuuteen johtaneet tekijät. Tähän tilanteeseen varautuminen on yrittäjille elinkeinon jatkumisen kannalta tärkeää. Köngäs painotti, että on aina syytä miettiä, onko varmasti tehty etukäteen kaikki mahdollinen onnettomuuden välttämiseksi. Kun jotain sattuu, poliisi tutkii ja selvittää, onko rikottu lakia ja meneekö asia syyttäjälle vai ei. Eläimille (porot, koirat) ei ole olemassa omia määräyksiä kuten moottoriajoneuvoille.”

Tämä tilanne voi sattua todellisuudessa. Miten toimit? Kysymys voi olla sekunneista.

den ongelmiin voisi olla yhtenäinen kaava, jonka avulla poroyrittäjät voivat tehdä sopimuksia. Sopimukset tulisi käydä läpi ennen syksyä, kun uusia sopimuksia tehdään. Yrittäjät kaipaavat myös apua sopimusten tekemisessä omien alihankkijoidensa kanssa.

Tiedottaminen on jäänyt liian vähälle huomiolle, mutta se on merkittävä osa turvallisuutta.

Oikeaan tiedottamiseen tulee paneutua turvallisuuskoulutuksessa.

Porotilamatkailuyrittäjien on syytä laatia nelikenttä-analyysi (vahvuudet ja heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat). yrityksen swot -analyysit turvallisuuden näkökulmasta.

Porotilamatkailuyrityksen haavoittuvuus- ja ongelma-analyysi

- Lakisääteisten turvallisuusvelvoitteiden toteutuminen: pelastus, työturva, työsuojelu, ohjelmapalvelu
- Suunnitelmien siirtyminen käytäntöön: koulutus, perehdytys
- Asiakas- ja henkilökunnan turvallisuus
- Tila- ja välineturvallisuus
- Organisaatio ja sen koulutus
- Turvallisuustiedottaminen

- Omavalvonta
- Läheltä piti -tarkastukset
- Suunnitelmien ylläpito
- Lait: pelastuslaki ja -asetus, kokoontumislaki, järjestyksenpitolaki, ympäristönsuojelulaki, jätelaki, laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalveluiden turvallisuudesta, terveydensuojelulaki ja eläinsuojelulaki

Myös poroajelureitit pitäisi saada mukaan karttaan. Lisäksi olisi syytä antaa ”lyhyt oppimäärä” siitä, miten esim. porot tai koirat voivat käyttäytyä ja mitä erityisesti tulee ottaa huomioon, kun eläimet ovat mukana.

EU on muuttanut lakia, mikä tarkoittaa, että toimijalla (yrittäjällä) on yhä enemmän vastuuta. Asia ei voi siirtää viranomaiselle, vaan asianomaisella on aina vastuu.

Porotilamatkailun tulevaisuus turvallisuuden näkökulmasta

- Läheisempi yhteistyö poliitikkojen ja viranomaisten kanssa matkailu- ja porotalousalueella
- Tasavertaisuus muiden matkailun ohjelmalveluiden kanssa
- Työvoimakoulutus, kielet, yrittäjän koulutus kannattavaan yritystoimintaan, hinnoittelu
- Asiakkaiden tuntemus: toiminta erikoistilanteissa
- Monikieliset opaslehtiset poroajelusta ja toiminta porotilalla
- Porojen valjaat, pangat ja reet: valmistus, huolto, tarkastukset, perinnetietous
- Ammattitaitoiset työntekijät
- Reitit: pohjustus, virallinen

PELASTUSHARJOITUKSET

Harjoittelu on tärkeää! Harjoituksen tarkoituksena on antaa porotilamatkailuyritysten henkilöstölle kokonaiskuva toiminnasta vakavan onnettomuuden tapahtuessa yrityksen ohjelmalvelutoiminnassa. Harjoituksessa testataan myös yritysten valmiuksia toimia parhaalla mahdollisella tavalla onnettomuuden sattuessa. Tämä antaa pohjaa luoda porotilamatkailuyrityksille hyviä käytänteitä ja toimintamalleja miten toimia mahdollisissa onnettomuustilanteissa. Yhtenä merkittävänä tavoitteena on myös löytää kehittämiskohteita, joista voidaan pitää omia koulutus- ja harjoituskokonaisuuksia myöhemmin.

Onnettomuusharjoituksen päätavoitteita ovat mm. testata ja soveltaa käytännössä porotilamatkailuyrityksen turvallisuussuunnitelman mukaista toimintaa porosafarilla realisoituvassa onnettomuudessa vaativissa maasto- ja sääolosuhteissa, kehittää viranomaisten ja eri sidosryhmien välistä yhteistoimintaa pelastustoiminnan eri vaiheissa, perehdyttää majoituksikohteen työvuorossa olevaa henkilöstöä omaisistaan hädissään olevien ja muiden samaan ryhmään kuuluvien asiakkaiden kohtaamiseen sekä auttamiseen sekä rriisiavun käynnistäminen ja organisointi kohteessa.

Esimerkinä

Rovaniemen pelastusharjoituksen kuvaus

”Porotilamatkailuyrityksen järjestämä ja johtama porosafari etenee seitsemän poron raitona kahden safarioppaan johtamina erään järven eteläpuolisella alueella. Mukana safarilla on osa (10 henkilöä) matkan järjestäjän englantilaisesta asiakasryhmästä. Asiakkaat ovat ensimmäistä kertaa Suomessa ja porosafarilla. Pakkasta on 15 astetta, pureva viima ja hämäryys vaihtumassa pimeydeksi.

Pororaidon kärjessä etenee safarin pääopas, hänellä on reessään ryhmän varusteita. Takana seuraavilla viiden poron letkassa on rekiä kohti kaksi asiakasta, joista etummaisena istuva asiakas ohjastaa poroa. Raidon viimeisenä on safarin apuoppaan ohjastama poro reessä lastina safarilla tarvittavia varusteita.

Pororaito lähestyy edessä olevaa ja ylitettävää

moottorikelkkareittii. Yhtäkkiä puiden lomasta tulee kovalla vauhdilla kaksi isoa irtokoiraa suoraan raidon kärkiporojen kimppuun. Porot vauhkootuvat

ja juoksevat

metsään eri puolille uraa koirat perässä. Kaksi poroa juoksee kohti moottorikelkkauraa. Pahaksi onneksi kaksi moottorikelkkaa lähestyy risteystä kuljettajien tietämättä heidän edessään syntyneestä tilanteesta. Ensimmäisenä ajava moottorikelkka törmää toiseen poroon ja sen perässä olevaan rekeen. Toisena ajavan kelkan kuljettaja väistää uralta si-

vuun, mutta törmää suoraan paksuun mäntyyn. Safarin asiakkaita on porojen vetämistä reistä sinkoillut päin metsän puita. Yksi vauhkoontunut poro katosi metsän siimekseen reki perässään sekä yksi asiakas mukanaan.

Useat asiakkaat ovat vammautuneet, osa heistä vakavasti. Molemmat moottorikelkkojen kuljettajat ovat loukkaantuneet. Kuin ihmeen kaupalla safarin oppaat ovat säästyneet vakavammilta fyysisiltä vammoilta pieniä mustelmia ja ruhjeita lukuun ottamatta. Hyvin nopeasti oppaat havaitsivat, että onnettomuuden seurauksena paikalla on täysi kaaos. Fyysisten vammojen lisäksi osa asiakkaista on järkyttyneitä ja osa toiminta-kyvyttömiä.

Oppaat aloittavat tilanteen selvittämisen turvallisuus- ja pelastussuunnitelman mukaisesti. Matkaa lähimmälle tielle on 1½–2 km. Vaikeasti loukkaantuneet tarvitsevat nopeaa hätäensiapua ja kiireellisen kuljetuksen onnettomuuspaikalta hoitopaikkaan. Kylmä sää ja tihenevä pimeys ovat suurina haasteina toiminnalle. Osa asiakkaista soittaa puhelimella omaisilleen hotelliin. Multimediaviestiä lähtee tapahtumasta Englannissa oleville omaisille ja lehdistölle. Onnettomuuden vakavuudesta johtuen pelastustoimet kestävät useita tunteja.”

Harjoituksen tavoitteena oli antaa poromatkailuyritysten henkilökunnalle kokonaiskuva toiminnasta vakavan onnettomuuden toteutuessa yrityksen ohjelmopalvelussa, saada yrittäjille valmiuksia toimia oikein onnettomuustilanteissa sekä löytää kehittämiskohteita ja niihin ratkaisumalleja. Tarkoitus on kehittää matkailualan pienille ohjelmopalveluyrityksille käytännön läheistä turvallisuuskoulutusta, jossa yrityksen oma aktiivisuus on keskeinen tekijä eli tekemällä oppii.

Rovaniemellä tehty pelastusharjoitus osoitti sen, että maastossa tapahtuvissa onnettomuuksissa suuri ongelma on kohteen paikantaminen sekä tavoitettavuus ja vasta toissijaisesti potilaan vammautumisen tai sairastumisen aste. Lisäksi pohjoisessa on korostetusti ongelmana kylmyys, pitkät välimatkat ja vaikeakulkuiset maastot.

Näin voi käydä! Kaukana asutuksesta sattuu vakava onnettomuus ja pimeä yllättää. Avun saanti kestää useita tunteja. Miten toimitte?

Tällaiselta näyttää ammatilaistenkin työskentely pimeässä, ja heillä on kuitenkin asianmukaiset varusteet ja kalusto.

Onnettomuuspaikan tarkan sijainnin selvittäminen avun saamiseksi mahdollisimman nopeasti ja oikeaan paikkaan on ensiarvoisen tärkeää. Tässä sijainnin selvittämisessä on oppaan osaaminen erityisen tärkeässä osassa. Loukkaantuneiden kylmäsuojaus onnettomuuspaikalla ja kuljetuksen aikana on oleellinen asia. Vaelluksella mukana olevien kylmäsuojausvarusteiden laatu ja määrä nousee tässä tärkeään rooliin.

Onnettomuuden tapahduttua punnitaan oppaan kyvyt erityistilanteen johtajana. Selkeä ja

johdonmukainen toiminta hätäensiavussa ja toimintakykyisten vaellukseen osallistuvien henkilöiden käsyttyminen tarkoituksenmukaisesti tehtäviin, edellyttää ennalta suunnittelua ja harjoittelua.

Tarkistuslista toiminnasta onnettomuustilanteessa

1. Tee nopea tilannearvio tilannekuvan selvittämiseksi
2. Toimi johtajana, käske muita. Vain yksi johtaja. Ryhmitä käytettävissä olevat voimavarat
3. Lisäonnettomuuksien estäminen: Varoita!
4. Kelkka-/ajoneuvopalossa, pelasta vaarassa olevat ja sammuta!
5. Henkeä pelastava ensiapu loukkaantuneille
6. Ennen lisäavun hälyttämistä
  - selvitä loukkaantuneiden määrää,
  - mitä valittaa, miten hengittää, onko tajuttomia, suuria verenvuotoja, raajoja virheasennossa, onko muita vammoja jne.
  - vertaa osallistujalista, ovatko kaikki paikalla.
7. Onnettomuuspaikan sijainti, miten onnettomuus on tapahtunut. HÄLYTÄ 112!
8. 112 soittaa sellainen henkilö, joka on selvittänyt osallistujien kunnan ja pystyy antamaan tilannearvion hätäkeskukseen.
  - tarkka tapahtumapaikka: reitin nro, opasteet, maaston kohta, koordinaatit
  - pidä puhelin ”vapaana” yhteydenottoja varten.
  - huolehdi opastuksesta
9. Ryhmitä voimavarat uudelleen selkiintyneen tilannekuvan perusteella
  - huolehdi loukkaantuneiden kylmän suojauksesta
  - kuvaa onnettomuuspaikan jäljet/ympäristö kännykkäkameralla tai tee luonnos paperille
  - kirjaa ajoneuvojen rekisterinumeroit muistiin
  - kirjaa silminnäkijöiden henkilötiedot muistiin
  - luovuta johtovastuu onnettomuuspaikalle tulevalle pelastusviranomaiselle
  - soita tilanteesta toiminnanharjoittajalle

Levin tunturialueella pidettiin syyskuussa 2010 hankkeen toinen pelastusharjoitus.

Tämä harjoitus vietiin lävitse hyvissä olosuhteissa, mutta apua jouduttiin odottamaan silti reilu tunti. Vakavasti loukkaantuneelle se on pitkä aika. Muista: Tee tilannearvio ja aloita pelastustoimet mahdollisimman nopeasti.

Kylmäsuojaus oli vakavasti loukkaantuneelle tärkeää näissäkin olosuhteissa. Jos kyseessä olisi ollut todellinen onnettomuus, pahiten loukkaantunut eli mönkijää kuljettanut mies olisi lennätetty Aslakilla suoraan Ouluun. Aslak on tärkeä tekijä pohjoisen kairoissa!

POROTILAMATKAILU – LAADULLA TULOSTA OSA 2

PIENTEN MATKAILUYRITYSTEN TURVALLISUUSOPAS MATKA KOHTI TURVALLISUUTTA

Turvallisuusoppaan teksti:
projektipäällikkö
Aila Kumentola

Pienten matkailuyritysten turvallisuusoppaan aineisto saatiin turvallisuusviranomaisten antaman koulutusten ja pelastusharjoitusten pohjalta. Aineistosta laadittiin turvallisuusopas, jota voidaan käyttää porotilamatkailuyrittäjien koulutuksessa.

OHJEITA POROTILAMATKAILUYRITTÄJÄLLE JA TYÖNTEKIJÖILLE:

- tunnettava pelastussuunnitelman sisältö ja osattava tehdä hätäilmoitus
- osattava toimia onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteissa annettujen ohjeiden mukaisesti
- tiedettävä poistumistiet ja kokoontumispaikka
- tiedettävä lähimmät alkusammutusvälineet, ensiaputarvikkeet osattava käyttää niitä
- noudatettava turvallisia työtapoja
- ilmoitettava havaitsemistaan riskitekijöistä esimiehelleen
- tunnettava turvallisuusasiakirjan sisältö pääosin
- tiedettävä yrityksen turvallisuudesta vastaavat henkilöt
- huolehdittava, että toiminta on koko ajan turvallista
- tunnettava toiminnan riskit ja keinot niiden minimoimiseksi
- huolehdittava, että hänellä on riittävä kieli-, ensiapu-, pelastus- ja alkusammutustaidot
- tiedettävä sallitus osallistujamäärät ja -rajoitukset (ikä, kunto, päihteet)
- tiedettävä oppaille asetetut vaatimukset, pätevyys, koulutuksen ensiaputaidot
- tiedettävä mahdolliset olosuhterajat ja tietää, miten toimia, jos olosuhteet muuttuvat
- informoitava asiakkaita toiminnan vaativuudesta, oikeista toimintatavoista, turvavälineiden käytöstä ja toiminnasta hätätilanteissa
- pystyttävä viestimään osallistujille ymmärrettävällä kielellä
- tutustua yksittäisistä toiminnoista annettuun turvallisuussuunnitelmaan
- osattava toimia hätätilanteessa
- raportoitava onnettomuus- ja läheltä piti -tilanteista työantajalle

Toimi onnettomuustilanteessa rauhallisesti ja tee parhaasi ennen ammattilaisten tuloa!

Laatu- ja turvallisuuskoulutukseen osallistuneet porotilamatkailuyritykset saavat laatu- ja turvallisuuskäsikirjat sekä todistuksen koulutuksen suorittamisesta.

Lisätietoja antavat:
projektipäällikkö Aila Kumentola,
aila.kumentola@ulapland.fi tai
040 728 6383 ja
Porotilamatkailuyhdistyksen
puheenjohtaja
Uule-Niiles Sara
uns@luukku.com tai
050 363 1111

Liitteen kuvat Aila Kumentola ja Py kuva-arkisto.
Liite julkaistu Poromies-lehdessä 6/2012.

